

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ПОВЕРНЕННЯ УКРАЇНИ ДО ПАРЛАМЕНТСЬКО-ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ

Однією з головних характеристик державного ладу будь-якої країни є форма державного правління, в якій виявляються особливості і порядок організації вищих органів влади, що визначає їхню структуру, компетенцію та взаємодію. Цим і пояснюється актуальність даної проблеми. Особливо нас цікавить ця проблема, яка стосується України оскільки, впродовж новітньої історії Україна пройшла шлях розвитку всіх республіканських форм державного правління. Після революції гідності була відновлена парламентсько-президентська форма правління. Метою дослідження цієї проблеми полягає в аналізі причин повернення до парламентсько-президентської форми правління в Україні 2014 р. та змісту відповідних конституційних положень. Запорукою успішного функціонування змішаної президентсько-парламентської форми організації державної влади є ефективно налагоджений механізм політичного компромісу. В Україні цей чинник не спрацював через низку інституційних та історичних причин. Зміна мажоритарної форми волевиявлення на пропорційну за закритими списками в єдиному багатомандатному окрузі при слабкості партійних організацій та високому рівні фрагментації парламенту виявилися чинниками експансії великого тіншового капіталу у владу, що призвело до максималізації ролі лідера фракції й одночасного знецінення «рядового» депутатського мандата, пріоритетності інтересів впливових бізнес-груп над інтересами українського народу, зниження професійного рівня депутатського корпусу через потрапляння до його лав осіб, що ні за професійними ознаками, ні за моральними якостями не відповідають таким вимогам. Таким чином, нова конституційна реформа була майже неминуча. В 2005 р. після Помаранчевої революції Україна перейшла до парламентсько-президентської форми державного правління. Однак, після приходу до влади Віктора Януковича і Партії регіонів 30 вересня 2010 року Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України Закон «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 р. у зв'язку з порушенням процедури його розгляду та прийняття. Конституційний Суд України поновив чинність Конституції 1996 р. Верховна Рада має право звільняти всіх зазначених осіб з посад. Вона вирішує питання про відставку Прем'єр-міністра та членів. Парламент призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Президента голову служби безпеки України. Відповідно до Конституції та закону України парламент здійснює контроль за діяльністю Кабінету Міністрів. Згідно з Законом України від 21 лютого 2014 р. значно ширшими стали повноваження Голови Верховної Ради. Так, змінено положення, відповідно до якого Голова парламенту організує підготовку питань до розгляду на засіданнях Верховної Ради України, на об'ємніше за змістом: організує роботу Верховної Ради України, координує діяльність її органів. У разі дострокового припинення повноважень Президента на Голову Верховної Ради, а не на Прем'єр-міністра, як фіксувала Конституція в редакції 1996 року, покладається виконання обов'язків глави держави на період до обрання й вступу на посаду нового Президента. Цим законом розширено й коло повноважень Кабінету Міністрів, які за Конституцією в редакції актів Кабінету Міністрів з мотивів їх невідповідності Основному Закону держави з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності; не лише призначає, а й звільняє з посади Генерального прокурора України (за згодою Верховної Ради), половину складу Ради Національного банку України, половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, третину складу Конституційного Суду України. Відповідно до Закону №742-УП від 21 лютого 2014 р. розширюються повноваження Президента України у зв'язку із значним звуженням сфери контрасигнування актів глави держави, що мають скріплюватися підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт і його виконання. Згідно нової редакції Конституції кількість актів, які скріплювалися підписами Прем'єр-міністра і міністра, відповідального за його виконання зменшилося з 13 пунктів статті 106 до 4. Зокрема, це акти з питань призначення та звільнення глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях, прийняття вірчих і відкличчих грамот дипломатичних представників іноземних держав, акти Ради національної безпеки і оборони України, рішення про запровадження в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану та зон надзвичайної екологічної ситуації з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України, акти про утворення судів у визначеному законом порядку. Парламентсько-президентська форма державного правління передбачає створення збалансованої моделі державної влади, в якій повноваження глави держави значно обмежені й перерозподілені між урядом та парламентом. Організація державної влади в парламентсько-президентській республіці здатна здійснювати ефективне державне правління, що забезпечується її стабільністю, зумовленою, з одного боку, збереженням за президентом значних владних повноважень, а з іншої - наявністю істотних важелів впливу на уряд з боку парламенту. Парламент володіє правом на усунення від повноважень, в будь-який час, прем'єр-міністра і уряду, що створює можливість коригування політичного курсу, чим значно зменшує небезпеку конфліктів між виконавчою владою і парламентом. Президент у парламентсько-президентській республіці володіє правом, у чітко визначених Конституцією України випадках, розпускати парламент і призначати нові вибори, що сприяє зменшенню виникнення урядових і парламентських криз, чим зміцнюється стабільність уряду. В парламентсько-президентській формі державного правління зростає політична роль Прем'єр-міністра і уряду, сформованого парламентською більшістю [3]. Отже, повернення до парламентсько-президентської форми державного правління забезпечує більш ефективну конструктивну взаємодію виконавчої і законодавчої гілок влади, що зменшує небезпеку виникнення конфліктів між виконавчою владою і парламентом, запобігає виникненню частих урядових і парламентських криз, усуває загрозу утвердження авторитарного правління, дає можливість здійснювати більш ефективне державне правління.

Багато їх цікавить (не тільки дослідників, а й пересічних громадян) питання: чому Україні необхідна парламентсько-президентська республіка?

Відповідь на це запитання могла б бути короткою: бо Україна не може поки що бути просто парламентською республікою. А запропонована парламентсько-президентська модель є перехідною формою до парламентської. Від чого перехідної? Від президентської як нижчої форми організації, держуправління (якщо оцінювати з позицій демократії). Парламентська форма, випробована європейським досвідом, на мою думку, характеризує суспільство та країну з розвиненими традиціями демократії. Тієї демократії, яка згодом може набувати дедалі більше ознак народовладдя. Останнє - одна з політичних цілей, які ставлять перед собою соціалісти України.

Уявляю, яке в цьому сенсі відкривається благодатне поле для дослідника, - адже в згаданих формах є безліч особливостей, є різний - у різних країнах - досвід, традиції, системи здійснення влади й організації життя суспільства. Скажімо, в певних умовах і президентська форма може бути демократичнішою, ніж наша «демократична», але вона залежить більше від суб'єктивних чинників, що небезпечно при застосуванні законів. А нам потрібна така система влади, за якої її інститути, посадові особи, організації громадян і самі громадяни діяли б у межах, зафіксованих законами або нормами загальноприйнятої моралі. Роблячи це постійно, звично, вважай, автоматично.

Звісно, для України це поки що утопія. До оптимального державного устрою вона рухається з величезними втратами, керуючись начебто досвідом інших, а насправді його сумнівними трактуваннями. Нашим аналітикам рекомендувати його

бракує часу. Та й небезпечно, суб'єктивізм влади зміцнився, їй не аналіз потрібен, а обслуговування режиму. А діючим політикам, як правило, розкіш аналізу недоступна. Це й не дивно - проблему розв'язувати легше, вийшовши за її межі, а вони самі - її середовище, її джерела та наслідок. Утворюється замкнене коло, розривати його треба на законодавчому рівні й чим швидше, тим краще.

Отже, від президентської до парламентської форми через парламентсько-президентську. Та її так і визначено в Конституції, помітить скрупульозний читач, адже там про президентську форму нічого не говориться. Це правильно. Право президента формувати уряд ще не означає закріплення верховенства цієї гілки влади. У Конституції визначено відповідні стримування та противаги, вони передбачені змістом низки органічних законів, застосування яких має применшувати апетити можновладців. Ідеться про закони щодо функціонування парламентських слідчих комісій, процедури імпічменту, порядку призначення деяких посадових осіб, організації фондового ринку, бюджетної політики й т.п. Але, як кажуть, на папері малювали, про яри позабували.

Основа тому, що перехід до парламентсько-президентської форми правління звільняє економіку, структури суспільства, саму владу від задушливого впливу авторитаризму.

У сухому залишку маємо відповідь на запитання в такому вигляді: парламентсько-президентська республіка Україні потрібна для того, аби:

- подолати узурпацію влади, забезпечити права та свободи громадян;
- відкрити можливості для розвитку ефективної економіки;
- гарантувати суверенітет держави.

Висновки: Отже, парламентсько-президентська форма державного правління є більш підходящою для нашої країни, бо якщо проаналізувати минулі роки, то президент брав на себе велику відповідальність та вирішував усі питання сам. Усім відомо, що президент не всемогутня людина, тому в парламентсько-президентській державі влада зосереджена на Кабміні та Президенті. Парламент володіє правом на усунення від повноважень в будь-який час. Як було зазначено раніше, то після Помаранчевої революції Україна перейшла до парламентсько-президентської форми правління, після приходу Віктора Януковича – президентсько-парламентська форма правління, а коли відбулася Революція гідності – то, знов до парламентсько-президентської.

Список використаної літератури:

1. Гончарук, Т. В. Ментально-філософські засади національного буття, їх детермінуючий вплив на суспільні процеси [Текст] / Т. В. Гончарук // Світоглядні та 101 соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик [та ін.]; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. - Тернопіль : ТНЕУ, 2015. - С. 44-71
2. Гончарук Т., Шумка М. Національно-культурна ідентичність як маркер модернізованого українського суспільства // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Збірник наукових праць. Книга 6. - Л.: УБС НБУ, 2013. - 722с. - С. 391-399.
3. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. – 250 с.
4. Гурик, М. І. Історична пам'ять народу у контексті актуальних завдань розбудови модерної української нації. / М. І. Гурик // Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик [та ін.]; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. - Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – С. 90 – 113.
5. Гнасевич Н. В. Українська національна ідея: генеза та сучасний зміст / Н. В. Гнасевич // Світоглядні та соціокультурні засади формування української модерної нації: моногр. / авт.колектив : О. М. Рудакевич (керівник) та ін. - Тернопіль : ТНЕУ, 2015. - 256 с. 10
6. Конституція України. Чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 вересня 2014 року, видавець Паливода А. В. - Київ, 2014.
7. Політологія [Текст]: навч. посіб. / Т. В. Гончарук-Чолач, О. М. Рудакевич, М. Гурик [та ін.]; за ред. Т. В. Гончарук-Чолач. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2019. – с. 320.
8. Рудакевич О. М. Теоретико-методологічні основи дослідження модерної української нації / О. М. Рудакевич // Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: моногр. / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик та ін. ; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич - Тернопіль : ТНЕУ, 2015. - С. 10-43.
9. Цвігун Д. Зміни до Конституції України та адміністративна реформа // Адміністративна реформа в Україні: шлях до європейської інтеграції. Збірник наукових праць. - Київ, 2003. [Електронний ресурс] / Д. Цвігун. - Режим доступу <http://blo2s.pravda.com.ua/authors/ppetrenko/53027d4a1c718/>